

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

De zilveren Munten met de W.

In de meeste verzamelingen van munten en penningen vindt men een driegulden, een gulden, een kwartgulden en een dubbelen stuiver van het jaar 1794, geslagen te Utrecht, die van het gewone type meer of minder afwijken. De driegulden en de gulden toch hebben onder het generaliteitswapen eene W, de kwartgulden heeft naast het wapen in de plaats van het jaartal $\frac{1}{4}$ — G1. en onder het wapen insgelijks eene W. De dubbele stuiver is van een geheel bijzonder type op de eene zijde toch vindt men het gekroonde generaliteitswapen, zooals dat nergens anders op die muntstukken voorkomt, dan alleen op een Gelderschen dubbelen stuiver van 1786, terwijl op den Utrechtschen bovendien de waarde-aanduiding 2 S is weggelaten. De andere zijde vertoont eene groote W, waarboven het stads-wapentje en waaronder : 1794.

VERKADE heeft die munten afgebeeld op plaat 204, n°. 1—4 en schrijft ze toe aan West-Indie, d.w.z. dat ze in 1794 op last der Staten-Generaal te Utrecht ten behoeve der Westindische Compagnie geslagen zijn. Hij voegt er bij, dat ook een halve gulden had mogen geslagen worden, doch dit niet schijnt plaats gehad te hebben. Dit woord „schijnt” is eene zeer voorzichtige uitdrukking, maar men mag met zekerheid wel zeggen, dat de halve gulden *nooit* is geslagen: immers dan ware hij in de 63 jaren, sedert de uitgave van het *Muntboek* verlopen, wel voor den dag gekomen.

Hoe eenvoudig en duidelijk de mededeeling van VERKADE ook schijnt, zoo is er toch in deze serie van vier munten veel raadselachtigs.

In de eerste plaats was het merkteeken der W.-I. Com-

pagnie niet eene W, maar GWC doorengestregeld, de G door het eerste been en de C door het laatste been der W, in denzelfden geest als het merk der O.-I. Comp. . oVc. Dit monogram beteekende: „Geoctrooide Westindische Compagnie.” Aldus komt het voor op de Braziliaansche noodmunten van 1646, op penningen van de jaren 1676 en 1683, op oude afbeeldingen van de vlag der Compagnie; aldus prijkt het nog in den gevel van het oude Westindische huis aan den IJkant te Amsterdam. Nergens zag men de enkele W.

Ten tweede zijn door de Staten-Generaal nooit kwartguldens verordend. Wel bestaat er eene enkele proeve van een 5-stuiversstuk van 1692 op naam der Staten van Holland.

De stukken, die altijd voor kwartjes werden ontvangen en uitgegeven, waren nieuwjaarspenninkjes; dit is thans van algemeene bekendheid. Is het daarom niet vreemd, dat de Staten-Generaal ineens behoefte gevoelden aan een kwartgulden en daarom die nieuwe muntsoort invoerden? Zij schijnt in grooten getale aangemaakt en is lang niet zeldzaam; verschillende exemplaren vertoonen allerlei kleine stempelverschillen.

En het derde raadsel is waarom wijkt de dubbele stuiver zoo af van het gewone type en waarom mist hij de waarde-aanduiding 2 S? Men noemt hem trouwens ook maar dubbeltje, omdat hij in omvang en dikte met de andere dubbeltjes overeenkomt, maar zekerheid omtrent den naam hebben wij niet.

De meeste verzamelaars schrijven deze munten aan West-Indië toe, met namen RIJNBENDE, STEPHANIK, Mr. S. MULLER FZ. in den *Catalogus van het Museum van Oudheden te Utrecht*, Mr. J. A. VAN DER CHIJS in den *Catalogus van 'het Bat. Genootschap*, e.a.

Merkwaardig mag het echter heeten, dat deze volstrekt niet zeldzame munten geheel en al ontbreken in het Muntkabinet van 's Rijks Munt te Utrecht, waarvan de catalogus

bewerkt is door Mr. L. W. A. BESIËR en in de Num. verzameling van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburg, waarvan Mej. M. G. A. DE MAN aldaar de conservatrice is en den lijvigen catalogus met veel zorg heeft geredigeerd. Degenen, die de munten aan de W.-I. C. toeschrijven, vinden een grooten steun in 't geen in den „*Geschiedk. cat. der verzameling STEPHANIK 1888*”, wordt medegedeeld op blz. 127 :

„Bij resolutie der St. Generaal van 31 Dec. 1793 werd de Raad der Colonie van den Staat in de West-Indiën geauthoriseerd op de munten dezer landen te doen slaan eenen penning, „so in gewigt als in alloy en fijnte ten eenemaal overeenkomende met de Nederlandsche drie-guldens, gedeelte van dien en twee Stuyvers, sonder de minste verandering, dan alleen met een bijzonder teken, waardoor een yeder sal kunnen sien, dat die penningen sijn gemunt enkel en alleen voor de West-Indische Coloniën van den Staat en aldaar gangbaar gemaakt tot al sulke waarde als de Constitutie van die Lande medebrengt.”

Dit bizonder teeken is de letter W onder 't generaliteitswapen, zooals blijkt uit de afteekeningen, gevoegd bij de missives der R. en Gm^s. van de munten dezer landen aan den stempelsnijder enz. te Utrecht. Alle gedateerd 14 April 1794.”

Tegenover de theorie van den Westindischen oorsprong dezer munten stond vroeger eene geheel andere.

Wanneer wij de *beschrijving van het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool* in 1867 door prof. P. O. VAN DER CHIJS opslaan, dan lezen wij op blz. 78, dat onder de rubriek Utrecht gebracht zijn „de munten, in 1794 geslagen uit het zilverwerk van den Stadhouder Prins WILLEM V. De vorst had het naar de Munt te Utrecht gezonden, aangezien de nood des lands zeer hooggeklommen was en, er, te midden van de steeds heerschende tweedragt, moedeloosheid en onverschilligheid, zelfs niet tegen hooge

rente gelden bij leening ten behoeve des Vaderlands te bekomen waren. Het is bij vergissing dat VERKADE deze munten, wegens de letter W, die er op gevonden wordt, onder die van de W.-I. Compagnie plaatste.

Wijlen de Leidsche Hoogleeraar W. L. MAHNE, zoon van den Utrechtschen Adjunct-Muntmeester van dien naam in 1794, was persoonlijk bij het stukslaan van de zilveren vaten enz. tegenwoordig geweest en het was deze geleerde, die het aan den Directeur des Kabinetts heeft medegedeeld."

Sporen van dit verhaal vindt men reeds veel vroeger.

In 1834 verscheen van de hand van den heer SCHENCK te Stuttgart een werk, getiteld WILHELM V. Daarin komt voor, dat WILLEM V in 1793 of '94 een gouden (sic) servies aan de Munt zond, om de oorlogskosten te bestrijden.

Op zich zelf beschouwd bevat dit verhaal niets onwaarschijnlijk: de vorsten uit het Oranjehuis hebben te allen tijde niet alleen hun leven, maar ook hunne goederen voor het vaderland veil gehad; was er geld noodig om de Staatskas te stijven of nationale rampen te lenigen, van Prins WILLEM I, hoogloffelijker gedachtenis, af tot en met onze geëerbiedigde Koningin en Hoogstd. Gemaal allen waren bereid in den nood bij te springen.

Maar bovendien had ieder particulier het recht, zijn zilver naar de Munt te laten brengen en in gangbare specie te doen veranderen.

Maar nu komt er een bezwaar: waartoe was het noodig, afzonderlijke stempels te laten maken, die natuurlijk veel geld aan arbeidsloon kostten en dat in een tijd, waarin de meest mogelijke zuinigheid moest betracht worden? Had de Prins het niet evengoed kunnen doen met drieguldens en guldens op den gewonen Utrechtschen stempel, te meer daar juist in het jaar 1794 te Utrecht munten op den gewonen stempel geslagen werden?

Meer vragen: waarom moesten juist die stukken met eene W = WILLEM gekenmerkt worden? Strijdt dat niet

tegen het beginsel: „laat uwe linkerhand niet weten, wat uwe rechter geeft”?

Ten derde: hoe verklaart men, dat de Staten-Generaal alleen in dit geval konden goedkeuren, eene *nieuwe* munt in te voeren, t.w. den kwartgulden, daar deze muntsoort tot dusver nooit was verordend? En waarom moest er een dubbele stuiver aangemaakt worden van een geheel afwijkend type?

Het invoeren van den kwartgulden heeft veel meer raison d'être, als men aanneemt, dat die munten voor West-Indië bestemd waren en dat de Staten oordeelden: „in de kolonie is een kleiner onderdeel van den gulden van groot nut voor het verkeer en den kleinhandel, laat ons daarom den *kwartgulden* aldaar invoeren, temeer daar gebleken is, hoe nuttig zulk een geldstuk ook in het moederland is, omdat men uit gebreke aan kwartjes de (in verbazend groot getal aangemaakte) nieuwojaarspenninkjes daarvoor uitgeeft.”

Ook Mr. CH. M. DOZY verkeert in het onzekere. Hij schrijft in het *Handboek voor den Verzamelaar*, III, blz. 125: „In 1794 werden te Utrecht stukken van drie, een, een kwart en een twintigste (lees: een tiende) gulden geslagen met eene kleine W. onderaan op het muntveld. Veelal worden dezen beschouwd als voor West-Indië bestemd te zijn geweest, maar anderen zien in die letter de initialen van WILLEM V, uit wiens zilvervoorraad het benoodigde muntmateriaal genomen zou zijn.” Genomen, dat is niet geschonken.

Wie kan meer bewijzen voor de liberale gift van den Prins te berde brengen, dan het magere bericht van prof. VAN DER CHIJS?

Hilversum.

J. E. TER GOUW.
